

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITIHANI
MTIHANI WA UALIMU DARAJA LA A

612

URAIA

Muda: Saa 3.

MAJIBU

Mwaka: 2009

Maelekezo.

1. Karatasi hii ina sehemu **A, B na C** zenye jumla ya maswali **kumi na sita (16)**
2. Jibu maswali **yote** katika sehemu **A** na maswali **mawili (2)** kutoka katika kila sehemu **B na C.**
3. Sehemu A ina alama **arobaini (40)** na sehemu B na C zina alama **thelathini (30)** kila moja.
4. Simu za mkononi na vitu vyote visivyoruhusiwa **havitakiwi** katika chumba cha mtihani.
5. Andika **namba yako ya mtihani** katika kila ukurasa wa kijitabu chako cha kujibia.

maktaba.tetea.org

SEHEMU A (Alama 40)

1. Eleza uhusiano uliopo baina ya Azimio la Kazi na Muhtasari wa somo la Uraia.

Azimio la Kazi ni mpango unaoelezea malengo, wajibu, na hatua za utekelezaji kwa mwanafunzi au darasa katika somo la Uraia.

Muhtasari wa somo la Uraia ni muhtasari mfupi wa vipengele muhimu vya somo, ikiwemo dhana, misingi, na hoja kuu.

Uhusiano wao ni kwamba Azimio la Kazi hutoa mwongozo wa kina wa jinsi muhtasari wa somo unavyotumika kufundisha, kuhakikisha kila kipengele kinashughulikiwa ipasavyo na mwanafunzi anapata maarifa ya kutosha.

2. Taja hoja nne zinazoeleza umuhimu wa kulinda rasilimali za umma kama mali ya taifa.

Kwanza, kulinda rasilimali za umma husaidia kudumisha maendeleo ya taifa, kwani rasilimali hizo zinahitajika kwa miradi ya jamii kama barabara, shule, na hospitali.

Pili, kunapunguza upotevu na ufisadi, kwani raia wanapohifadhi rasilimali za umma, hazitumiwi vibaya au kugawanywa kiholela.

Tatu, kunahakikisha usawa kwa raia wote, kwani kila mmoja ana haki sawa ya kutumia rasilimali bila kupoteza au kuonewa.

Nne, kunachangia kuimarisha mshikamano wa jamii, kwani raia wanaposhirikiana kulinda rasilimali, inahamasisha heshima, mshikamano, na uwajibikaji wa kijamii.

3. Eleza kwa kifupi hatua nne za kuzingatia wakati wa kufundisha dhana ya haki za binadamu ili kuwajengea wanafunzi uwezo wa kubaini haki hizo.

Kwanza, mwalimu anapaswa kueleza maana na historia ya haki za binadamu, ili wanafunzi wawe na uelewa wa asili na umuhimu wake.

Pili, mwalimu anapaswa kutumia mifano halisi inayohusiana na maisha ya kila siku, ili wanafunzi waweze kuona haki zinavyotumika au kuvunjwa.

Tatu, mwalimu anapaswa kuendesha mijadala na mazoezi ya kuiga, ambapo wanafunzi wanajadili matukio yanayohusiana na haki za binadamu kwa heshima na hoja.

Nne, mwalimu anapaswa kuhakikisha tathmini ya maelewa, kama vile maswali, karatasi za kazi au mashindano ya kuonesha wanafunzi wamejifunza na kubaini haki zao.

4. (a) Eleza maana ya uhuru wa habari.

Uhuru wa habari ni uwezo wa raia au vyombo vya habari kupata, kutoa, na kusambaza taarifa bila kuingiliwa au kufungwa, ikiwemo habari za serikali, jamii, au masuala ya kimataifa.

(b) Taja aina tatu za taarifa zinazotolewa na vyombo vya habari kwa umma.

Kwanza, habari za kila siku, kama taarifa za serikali, hali ya hewa, na matukio ya kijamii.

Pili, maoni na uchambuzi, ambapo wachambuzi wanatoa mitazamo yao juu ya masuala ya kisiasa, kijamii, na kiuchumi.

Tatu, burudani na elimu, ikiwemo vipindi vya elimu, michezo, filamu, na matangazo ya kijamii yanayosaidia kuelimisha raia.

5. Onesha viashiria vinne vinavyoonesha kuwepo kwa ukiukwaji wa misingi ya utawala wa sheria.

Kwanza, rushwa na ufigadi, ambapo mamlaka au raia wanapotumia madaraka vibaya kudhuru rasilimali au haki za wengine.

Pili, kutotimiza maamuzi ya mahakama, ambapo watu au taasisi wanakosa kufuata hukumu au sheria zilizowekwa.

Tatu, kutoa haki kwa baadhi ya watu tu, ikionyesha kuwa sheria haitekelezwi kwa usawa.

Nne, ukosefu wa uwazi katika maamuzi, ambapo raia hawaambiwi au kushirikishwa katika maamuzi yanayowaathiri.

6. Taja sifa nne za utendaji bora wa mwalimu wa somo la Uraia.

Mwalimu anayefanya kazi vizuri anaelewa dhana na malengo ya somo na anazieleza kwa uwazi kwa wanafunzi.

Anaonyesha uwezo wa kuendesha mijadala na mashindano, akihakikisha wanafunzi wanashiriki kikamilifu.

Ana kuwa kiongozi wa mfano, akionyesha heshima, uwajibikaji, na maadili mema kwa wanafunzi.

Ana kuwa mbunifu katika mbinu za kufundisha, akitumia njia za kisasa, michezo ya kuigiza, au zana za kujifunzia zinazopatikana.

7. Kwa hoja nne, eleza umuhimu wa kutumia maswali ya hoja katika ufundishaji wa uraia.

Kwanza, maswali ya hoja huendeleza uwezo wa wanafunzi kujiuliza na kufikiri kwa kina juu ya masuala ya uraia na jamii.

Pili, huimarisha uelewa wa dhana, kwani wanafunzi wanapojibu maswali wanapaswa kutumia hoja na kueleza misingi ya maadili.

Tatu, huongeza ushiriki darasani, kwani kila mwanafunzi anashirikiana katika majadiliano na kutoa mitazamo tofauti.

Nne, hujenga uwezo wa kutatua changamoto za kijamii, kwani wanafunzi wanajifunza kutumia hoja kutatua matatizo yanayohusiana na haki, sheria, na usawa.

8. Onesha faida zinazopatikana kutokana na kuwepo kwa mipango ya maendeleo ya jamii.

Kwanza, mipango ya maendeleo huongeza upatikanaji wa huduma muhimu, kama maji safi, elimu, afya, na barabara.

Pili, huongeza ushirikiano wa wananchi, kwani watu wanashirikiana katika kupanga, kutekeleza, na kudumisha miradi.

Tatu, huongeza uchumi wa jamii, kwani miradi hutoa ajira na fursa za kiuchumi kwa raia.

Nne, huimarisha mshikamano wa kijamii, kwani wananchi wanajifunza kushirikiana na kuheshimiana kupitia miradi ya pamoja.

9. Toa mambo manne katika hotuba yako kama mgeni rasmi kwa wazazi wa shule ya msingi Mtakuja kubaini na kutambua umuhimu wa kufanya mitihani.

Kwanza, maelezo ya umuhimu wa mitihani, akisisitiza kuwa mitihani huchunguza maarifa na uelewa wa watoto.

Pili, kueleza jinsi wazazi wanavyoweza kusaidia, kwa kutoa muda wa kujifunzia nyumbani na kusaidia watoto kusahihisha makosa.

Tatu, kueleza malengo ya shule na mfumo wa mitihani, ikiwemo umuhimu wa nidhamu, utayari, na maadili mema.

Nne, kuhamasisha wanafunzi na wazazi kushiriki kikamilifu, akisisitiza mshikamano wa familia na shule katika kuhakikisha kila mwanafunzi anafanikiwa.

10. Toa hoja nne za umuhimu wa kuwa na Spika wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

Kwanza, Spika anahakikisha taratibu za Bunge zinazingatiwa, na kuendesha kikao kwa uwazi na utaratibu.

Pili, Spika anahimiza uwajibikaji wa wabunge, kuhakikisha wanashiriki majadiliano kwa heshima na kwa kuzingatia sheria.

Tatu, Spika anakuwa kiongozi wa mfano, akionyesha heshima, usawa, na ushirikiano katika Bunge.

Nne, Spika anahakikisha uwazi na ufanisi katika maamuzi ya Bunge, hivyo kuongeza imani ya wananchi kwa mfumo wa kidemokrasia.

SEHEMU B (Alama 30)

11. Eleza hoja tano zinazoonyesha mchango wa bunge katika kuimarisha utawala wa kidemokrasia.

Kwanza, Bunge linahakikisha uwakilishi wa wananchi, kwani wabunge kutoka mikoa mbalimbali wanawakilisha maslahi ya wananchi na kusimamia haki zao katika maamuzi ya kitaifa.

Pili, Bunge hufanya kazi ya kurekebisha na kutunga sheria, kuhakikisha sheria zinazochaguliwa zinazingatia haki, usawa, na maendeleo ya taifa, hivyo kuimarisha utawala wa kidemokrasia.

Tatu, Bunge linahakikisha uwazi na uwajibikaji wa serikali, kwa kufuatilia na kuuliza kuhusu matumizi ya bajeti, miradi ya maendeleo, na sera zinazotekelezwa.

Nne, Bunge linachangia kushirikisha wananchi katika maamuzi, kwani wananchi wanapewa nafasi kupitia mbunge wao kushiriki katika mchakato wa kisiasa na kisheria.

Tano, Bunge linahimiza uhuru wa maoni na mijadala, ambapo wabunge wanaweza kutoa maoni yao kwa uhuru, kujadili sera, na kutoa hoja za kuboresha maendeleo bila kuogopa.

12. Kwa kutumia hoja sita, fafaua athari za kutokua na usawa wa kijinsia katika ngazi ya familia na jamii.

Kwanza, kutokua na usawa wa kijinsia kunapunguza fursa za elimu kwa wanawake, hivyo jamii inapoteza vipaji na ujuzi unaohitajika kwa maendeleo.

Pili, kunachangia uchumi dhaifu, kwani wanawake wakiwa hawashiriki katika kazi za kibiashara au uzalishaji, uchumi wa familia na jamii unadidimia.

Tatu, kunasababisha migogoro ya kijamii, kwa sababu tofauti za kijinsia zinapokuwa haziheshimiki, huongeza chuki na kutokuelewana kati ya wanaume na wanawake.

Nne, kunapunguza ushirikiano wa kijamii, kwani wanawake hawashiriki katika shughuli za maendeleo au maamuzi, hali inayosababisha miradi kushindikana.

Tano, kunasababisha haki za binadamu kuathirika, kwani wanawake na wasio na sauti hawapati haki zao sawa za kimsingi katika familia na jamii.

Sita, kunapelekea ukosefu wa usawa wa kisiasa, ambapo wanawake hawapati nafasi za uongozi au ushawishi katika maamuzi ya kijamii, kisiasa, na kiserikali.

13. Fafaua changamoto tano za kiuchumi zinazoweza kuikabili nchi inayoendelea kama Tanzania.

Kwanza, umaskini mkubwa unaosababisha baadhi ya wananchi kushindwa kupata mahitaji ya msingi kama chakula, elimu, na huduma za afya.

Pili, ukosefu wa ajira, ambapo idadi kubwa ya vijana hawapati fursa za kazi, na hivyo kuathiri maendeleo ya taifa na usalama wa kijamii.

Tatu, miundombinu duni, kama barabara, umeme, na mawasiliano, inayopunguza ufanisi wa biashara, kilimo, na huduma za kijamii.

Nne, ukosefu wa rasilimali za kifedha, ambapo serikali au wananchi hawana fedha za kutosha kuwekeza katika miradi ya maendeleo, elimu, au afya.

Tano, mtindo duni wa biashara na ufisadi, unaochochea upotevu wa rasilimali na kushusha morali ya wananchi na wafanyabiashara, hali inayosababisha maendeleo kudorora.

SEHEMU C (Alama 30)

14. Onesha mambo matano ya kuzingatia wakati wa kuandaa mwongozo wa somo la Uraia kwa matumizi ya darasani.

Kwanza, mwalimu anapaswa kuzingatia umuhimu wa malengo ya somo, kuhakikisha mwongozo unalenga kufanikisha uelewa wa dhana na maadili mema kwa wanafunzi.

Pili, mwalimu anapaswa kuzingatia umuhimu wa mtindo wa kufundishia, kuhakikisha mwongozo unarahisisha ufundishaji kwa njia za mijadala, kazi za makundi, au michezo ya kuigiza.

Tatu, mwalimu anapaswa kuzingatia viwango vya umri na uelewa wa wanafunzi, ili mwongozo uwe rahisi kueleweka na kuendana na uwezo wa wanafunzi.

Nne, mwalimu anapaswa kuzingatia utumiaji wa rasilimali na vifaa, kuhakikisha mwongozo unalingana na vifaa vilivyopo darasani ili ufundishaji uwe wa kweli na wa kiasili.

Tano, mwalimu anapaswa kuzingatia kupima na kutathmini mafanikio ya wanafunzi, mwongozo ukijumuisha hatua za tathmini ili kujua kama malengo ya somo yamefikwa.

15. Fafanua hatua sita muhimu katika kutengeneza zana bora za kufundishia somo la Uraia kwa kutumia vifaa vinavyopatikana mazingira ya karibu.

Kwanza, mwalimu anapaswa kubaini malengo ya somo, ili zana za kufundishia zilingane na maudhui ya somo na malengo ya kujifunza.

Pili, mwalimu anapaswa kuchagua vifaa vinavyopatikana, kama mbao, karatasi, rangi, na vifaa vya kielektroniki kama simu au kompyuta darasani.

Tatu, mwalimu anapaswa kuchora au kuandaa picha, grafu, au michoro, ili zana ziwe za kuvutia na kurahisisha kuelewa dhana.

Nne, mwalimu anapaswa kujaribu zana kabla ya darasa, kuona kama zinafanya kazi vizuri na kuondoa kasoro zinazoweza kusababisha kuchelewa kwa ufundishaji.

Tano, mwalimu anapaswa kujumuisha hoja za mijadala, ambapo zana zinasaidia wanafunzi kushiriki, kutoa maoni, na kuelewa dhana kwa kina.

Sita, mwalimu anapaswa kutengeneza njia mbadala, kuhakikisha kama vifaa vikosa kufanikisha somo, kuna mbadala zinazosaidia kufundisha bila usumbufu.

16. Eleza kwa hoja sita umuhimu wa kufanya maandalizi ya Azimio la kazi katika somo la Uraia.

Kwanza, maandalizi ya azimio la kazi yanarahisisha mwalimu kufundisha, kwani mwalimu anakuwa na mpango wa hatua kwa hatua za kufundisha.

Pili, yanasaidia kufanikisha malengo ya somo, kuhakikisha kila kipengele kinashughulikiwa kwa kina na kwa wakati unaofaa.

Tatu, maandalizi husaidia kupunguza usumbufu darasani, kwani mwalimu anakuwa tayari na vifaa, hoja, na mikakati ya kufundisha.

Nne, yanachangia kuhimiza ushirikiano wa wanafunzi, kwani azimio linaweka hoja, maswali, na kazi za makundi ambazo zinawahusisha wanafunzi.

Tano, yanarahisisha tathmini ya wanafunzi, kwani mwalimu anakuwa ameshaandaa njia za kupima ufahamu na maendeleo ya kila mwanafunzi.

Sita, maandalizi ya azimio la kazi yanahimiza ubunifu na njia mbadala za kufundisha, kwani mwalimu anapanga mbinu tofauti za kufundisha, kuendana na viwango na rasilimali zilizopo.